

YHTEISELLÄ ASIALLA? Näkökulmia
Jyväskylässä toimivien sosiaali- ja terveysalan
järjestöjen yhteisen strategian lähtökohtiin.

Kimmo Lind

Järjestöosaajana työmarkkinoille
-projekti/STKL
24.2.2011

SISÄLTÖ

TAUSTOITUS: TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIA.....	
KUNTIEN JA SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN TULOKULMIA HYVINVOINTIPOLITIIKKAAN.....	
KENEN/KEIDEN NÄKÖKULMASTA ON KYSE? – SOSIOLOGINEN PUHEENVUORO.....	
LOPPUPÄÄTELMÄT.....	
LÄHTEET.....	

JOHDANTO

Tämän raportin aiheena on selvittää lähtökohtia, taustoja, tavoitteita ja tuloksia, joita sisältyi työelämäpäivitykseni aikana tekemääni kehittämisprojektiin Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitossa (jatkossa STKL) maaliskuu-toukokuun aikana 2010. Kehittämisprojektin lähtökohtia pohjusti STKL:n tilaama, Maija Roinisen joulukuussa 2009 valmistunut opinnäytetyö, jossa Roininen kartoitti uuden Jyväskylän alueella toimivien sosiaali- ja terveysalojen järjestöjen näkemyksiä sote-alan yhteisen järjestöstrategian tarpeesta. Roinisen selvityksen taustalla puolestaan vaikutti vuonna 2007 Pohjois-Karjalan maakunnassa laadittu ensimmäinen hyvinvointialan järjestöstrategia, jonka tarkoituksena oli kehittää ja tehdä näkyväksi maakunnan asukkaiden hyvinvointiin liittyvää järjestötoimintaa.

Roinisen (2009) opinnäytetyön tulosten pohjalta tällaiselle yhteiselle järjestöstrategialle Uuden Jyväskylän alueen sosiaali- ja terveysalan järjestöissä nähtiin tulevaisuudessa tarvetta. Strategia nähtiin ennen kaikkea järjestöjen esille tuomisen mahdollisuutena. Esiin nousi se, etteivät järjestöt itsekään tunne joka tilanteessa oman toimialansa muita järjestöjä. Strategia voisi siten auttaa uusien yhteistyötahojen löytymisessä. Yhteisen järjestöstrategian tulisi Roinisen päätelmien mukaan olla kuitenkin konkreettinen ja vastata sitä laatineiden järjestöjen tarpeisiin.

Tämän kehittämisprojektin tavoitteet liittyvät laajassa mielessä Jyväskylän kaupungin alueella toimivien erilaisten sosiaali- ja terveysalan järjestöjen välisen verkostotyön kehittämiseen. Ennen vuotta 2010 Jyväskylässä oli toiminut – STKL:n kokoonkutsutuna – useamman vuoden SOTE-järjestörukkasen -nimellä verkosto, jonka päätavoitteena oli ollut SOTE-järjestöfoorumien suunnittelu ja toteutus. STKL oli ollut kokoonkutsujana myös Jyväskylässä toimivien sosiaali- ja terveysalan järjestöjen aluetyöntekijöiden verkostossa. Nämä molemmat verkostot ja kokoonpanot yhdistettiin talven 2010 aikana ajatuksella, että siten vältettäisiin päällekkäisyyttä ja tiivistetään ja koordinoidaan paremmin yhteistyötä. Uuden, laajennetun verkoston erääksi keskeiseksi tehtäväksi nähtiin talvella 2010 järjestöjen ja julkisen sektorin välisen yhteistyön kehittäminen siten, että työskentelyllä olisi mahdollisimman selkeä määräaikainen prosessimainen tavoite ja tuotos. Tällaisena tavoitteena ja tuotoksena nähtiin esimerkiksi järjestöstrategian työstäminen.

Loppuvuodesta 2009 käynnistyi myös Jyväskylän kaupungin selvitystyö yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa. Tehtävän saaneen työryhmän tavoitteena oli vuoden 2010 loppuun mennessä kartoittaa kaupungin ja kolmannen sektorin suhteiden nykytila ja valmistella yhteistyön periaatteet.

Nämä lähtökohdat ja selvitystyöt, keskustelut laajennetussa sote-verkostossa sekä Anne Astikaisen ja Kimmo Lindin välillä johtivat siihen, että kehittämisprojektille asetettiin kaksi tavoitetta. Yhtäältä tavoitteena oli selvittää, miten yhteistyötä Uuden Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä Uuden Jyväskylän alueella toimivien sosiaali- ja terveysalan järjestöjen välillä voitaisiin kehittää. Toisaalta tavoitteena oli selvittää tarkemmin sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimijoiden näkemyksiä yhteisen strategian tarpeellisuudesta huomioiden nimenomaan niiden suhteet Uuden Jyväskylän sosiaali- ja terveyspalveluihin. Näiden selvitysten toteuttamiseksi kehittämisprojektissa haastateltiin kuutta Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavaa virkamiestä ja yhtätoista sosiaali- ja terveysalan järjestön toimijaa.

Raportti etenee siten, että aluksi tuon esille eräitä tärkeiksi katsomiani järjestöjen toimintaympäristön muutoksia. Tämän jälkeen esitän muutamia tulokulmia hyvinvointipolitiikkaan, ja seuraavaksi problematisoin niitä. Nimitän tätä problematisointia sosiologiseksi puheenvuoroksi tai interventioksi ja haluan tällä kohtaa kiinnittää huomiota intressipohjaisten

organisaatioiden/järjestelmien autonomisuuden kysymyksiin. Loppupäätelmissä esitän nimenmukaisesti eräitä lopputulemia, joilla voisin vastata alussa esilletulleisiin tavoitteisiin.

TAUSTOITUS – TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIA

STKL:n julkaiseman Järjestöbarometrin vuodelta 2009 eräänä erityisteemana oli järjestöjen ja kuntien väliset suhteet. Barometrin mukaan yli kahdessa kolmasosassa kuntia ei ole lainkaan kuntakohtaista järjestöstrategiaa ja noin kolmasosassa järjestöstrategia sisältyy osaksi kunnan kokonaisstrategiaa tai hyvinvointistrategiaa (Järjestöbarometri 2009, 115). Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen ja kuntien välinen yhteistyö on strategian puuttumisesta huolimatta kuitenkin varsin yleistä ja monipuolista. Yleisimpiä yhteistyömuotoja ovat tiedottamistoiminta, kannanotot ja aloitteet sekä projektiyhteistyö. Yhdistysten yleisin yhteistyötaho kunnassa on sosiaali- ja terveystoimi – n. 75 prosentilla yhdistyksistä on jotain yhteistyötä viranhaltijoiden, yli puolella luottamushenkilöiden ja noin puolella kunnan keskushallinnon kanssa. Sosiaali- ja terveysalan yhdistykset eroavat kuitenkin selkeästi toisistaan siinä, miten kattavaa yhteistyömuodot ovat. Paljon erilaisia yhteistyömuotoja on vain noin viidesosalla yhdistyksistä. Pääsääntö on, että taloudeltaan suurissa yhdistyksissä erilaisia yhteistyömuotoja on enemmän kuin pienissä, mutta muuten erilaisen yhteistyön kirjo on erittäin laaja ja kytkeytyy mitä moninaisimpien kuntalaisten palvelu- ja tukimuotojen järjestämiseen. (Emt., 116-120.) Kuntien toiminta-avustukset ja kuntien yhdistyksille antamat toimintatilat nähdään barometrissa erityisenä yhteistyön muotona ja keskinäisen kumppanuuden ilmenemistapana. Toiminta-avustusten ja tilayhteistyön merkitys on merkittävää varsinkin taloudeltaan pienemmille yhdistyksille. (Emt., 127-131.)

Arviot järjestöjen ja kuntien yhteistyöstä vaihtelevat. Järjestöissä koetut huolenaiheet liittyvät yleisimmin kuntien toiminta-avustusten niukkuuteen, kunnan asenteisiin ja arvostuksen puutteisiin yhdistyksiä kohtaan tai kunnan palveluissa koettuihin puutteisiin ja niihin vaikuttamisen vaikeuksiin. Koetut ilonaiheet löytyvät kääntäen kuntasuhteiden huolenaiheista. (Emt., 132-135.). Huolestuttavaa on, että yhdistysten kriittisimmät arviot liittyvät niiden kuulemiseen ja huomioonottamiseen kunnallisessa päätöksenteossa. Yhdistyksistä noin puolet arvioi kuulemisensa ja näkemystensä huomioonottamisen toteutuvan tässä suhteessa huonosti. Noin puolet yhdistyksistä arvioi myös mukaan ottamisensa palvelujen kehittämiseen toteutuvan huonosti. Yhdistykset kuitenkin arvelevat, että tilanne muuttuu kolmen tulevan vuoden päästä hieman paremmaksi. Yhdistyksiä, joilla on sekä hyvä tunnettuus ja arvostus että hyviksi koetut mahdollisuudet vaikuttaa kunnan päätöksentekoon on barometrin mukaan noin kolmannes kaikista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä. Tällaisilla yhdistyksillä on tyypillisesti varsin paljon erilaisia yhteistyömuotoja kunnan kanssa, myös yhteisiä kehittämishankkeita ja neljännes tuottaa ostopalvelua kunnalle. Tulevaisuudessa enemmistö yhdistyksistä arvioi kuitenkin kuntien suhtautumisen järjestöihin yleensä tai palveluntuottajina muuttuvan myönteisempään suuntaan – tämäkin piirre korreloi selkeästi yhdistyksen monipuoliseen yhteistyöhön ja yhdistyksen kokoon. (Emt., 137-141.)

Yhteenvetona voitaisiin todeta, että järjestöt kokevat selvästi huomioonottamisen, kuulemisen ja yhteistyön vajetta kuntasuhteissaan. Barometrin tulosten valossa tätä ei voida juuri kyseenalaistaa. Kuntien ja järjestöjen välisen yhteistyön kehittämistä tarvitaan selkeästi enemmän. Kysymys onkin siitä, miten tätä kehittämistä oikealla tavalla tehtäisiin. Toinen huomionarvoinen asia on, että yhdistyksen ja kunnan välinen jo olemassa oleva monipuolinen yhteistyö näyttäisi olevan selkeässä yhteydessä positiivisimpiin tulevaisuusarviointeihin. Tässä mielessä on kuitenkin

huomioitava, että erilaiseen jo olemassa olevan yhteistyön käytännön toteutumiseen ja ennen kaikkea sen laatuun suhtaudutaan barometrin tulosten mukaan järjestötoimijoiden osalta hyvinkin kriittisesti. Kiteytetysti voitaisiin sanoakin, että erilaista yhteistyötä voi olla runsaasti mutta sitä ei koeta riittävän laadukkaana ja ennen kaikkea järjestöjen näkemyksiä ei kuulla riittävästi päätöksenteossa. Vaikka huomioitaisiin, että eräänlainen tyytymättömyys on järjestötoiminnan perusominaisuus – kriittisyys on kuulunut olennaisena tehtävä kansalaisjärjestöille, samoin kuin erilainen julkiseen päätöksentekoon liittyvä vaikuttamistoiminta ja edunvalvonta, joissa ei voida välttyä myös pettymyksiltä – näyttäisi järjestöjen kokemassa kuulemisessa, osallisuudessa ja yhteistyön käytännön toteutumisen laadussa olevan kuitenkin selkeää vajetta. Mahdolliset ja barometrin pohjalta olemassa olevatkin erilaiset kokemukset yhteistyön toteutumisesta kuntatoimijoiden ja järjestötoimijoiden herättävät joka tapauksessa kysymyksiä siitä, millä tavalla kyse on toimintakulttuurisista eroista tai erilaisista tulkinnoista laadukkaasta yhteistyöstä palvelu-, kehittämis- ja vaikuttamistoiminnassa.

Vuoden 2010 Järjestöbarometrin mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen taloudellinen tilanne ja niiden toimintaedellytykset ovat edelleen heikentyneet. Tämä koskee erityisesti valtakunnallisia sosiaali- ja terveysjärjestöjä, mutta myös paikallisyhdistysten kunnilta saamat toiminta-avustukset ovat vähentyneet samalla kun niiden toimitilojen vuokrat ovat nousseet. Tämän raportin kannalta erityisen huomionarvoinen suuntaus on se, että varsinkin valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen palvelutuottamisen painoarvo niiden toiminnassa on selvästi vähentynyt ja entistä suurempi osa järjestöistä on luopunut palvelutuotannosta. Trendi on alkanut vuodesta 2006 alkaen, samalla kun yritystaustaisten palveluntuottajien määrä on vastaavasti kasvanut. Osa yritystoiminnan kasvusta on järjestöomisteisten yritysten kasvua, kun järjestöt ovat yhtiöittäneet palvelutuotantoaan. Järjestöbarometrin mukaan on syytä otaksua, että järjestöjen tuottamien palveluiden supistuminen jatkuu – syynä on järjestöjen taloudellisen tilanteen heikentyminen, kuntien kilpailutuskäytäntöjen ja valintakriteerien painottuminen hintaan ja kuntien heikentynyt taloustilanne. Kuntien kilpailutuskäytäntöjen ja osin myös tiukan lainsäädännön takia palvelut ovatkin barometrin mukaan keskittymässä isoille, voittoa tavoitteleville yritystoimijoille. Kuntoutuspalveluiden osalta jäykät kilpailutuskäytännöt koskevat Kansaneläkelaitosta. Barometrin mukaan olisi kuitenkin sosiaali- ja terveyspoliittisesti ja kuntien taloudellisen kestävyyskannalta välttämätöntä säilyttää palvelujen tuottamisen monimuotoisuus ja huolehtia myös järjestöjen erityisosaamisen sekä pienten hoivayrittäjien asemasta. Kuntien hankintakäytäntöjen vääristymä olisikin barometrin mukaan kiireellisesti oikaistava. (Järjestöbarometri 2010, 175-180; Sosiaalibarometri 2010, 189.)

Vuoden 2010 Järjestöbarometrin yhtenä erityisteemana oli järjestöjen vaikuttamistoiminta. Sosiaali- ja terveysjärjestöissä on tässä suhteessa selvä jakaantuminen sen perusteella, onko järjestö valtakunnallisesti toimiva vai paikallisyhdistys. Edellisille vaikuttamistoiminta on toiminnassa (myös aluetasolla) erittäin keskeistä, jälkimmäisistä vain vajaalle kolmannekselle. Laaja-alaisesti vaikuttamiseen pyrkiviä järjestöistä on 52 prosenttia. Yleisimmät järjestöjen yhteisen vaikuttamistoiminnan sisällöt ovat barometrin mukaan järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseen liittyvä vaikuttaminen (noin puolet vastaajista), palveluihin vaikuttaminen (noin puolet vastaajista) sekä kansalaisten perusturvaan ja köyhyyden ehkäisyyn liittyvä vaikuttaminen (noin kolmasosa vastaajista). Toiminnanjohtajien kokemana sekä järjestöjen oma kuin yhteinenkin vaikuttamistoiminta arvioidaan onnistuneen varsin onnistuneesti, jälkimmäisessä kuitenkin koetaan onnistutun hieman heikommin. Yhteisessä vaikuttamisessa nähdään epäonnistutun RAY:n asemaan ja rahanjakoon liittyvässä vaikuttamisessa. Noin kolmella neljästä järjestöstä on kuitenkin suunnitelmia, joilla ne pyrkivät tehostamaan omaa vaikuttamistoimintaansa – yleisimpinä mainitaan

yhteistyöverkostot, järjestöjen strategiatyö sekä tiedonvälityksen ja viestinnän kehittäminen. (Järjestöbarometri 2010, 188-189.)

Alueellisessa vaikuttamistoiminnassa koetaan (aluetyöntekijät) erittäin tärkeäksi ihmisten tiedonsaantimahdollisuuksiin vaikuttaminen, ihmisten osallistumismahdollisuuksiin kohentumiseen ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin vaikuttaminen – keskeisimpien vaikuttamiskeinojen nähdään valtakunnallisten järjestöjen alueellisessa vaikuttamistyössä olevan järjestöjen yhteinen vaikuttamistoiminta sekä koulutusten ja seminaarien järjestäminen. Aiempiin vuosien barometriin suhteutettuna järjestöjen yhteisen vaikuttamistoiminnan merkitys on ollut selvässä kasvussa, samoin kuin alueellinen vaikuttamistoiminta yleensäkin käytännön toiminnan tasolla. 70 prosenttia aluetyöntekijöistä osallistuu järjestöjen yhteiseen alueelliseen vaikuttamistoimintaan, jossa keskeisimmät vaikuttamistoiminnan kohteet liittyvät yleisimmin erilaisiin palveluihin, niiden laatuun, saatavuuteen, kehittämiseen ja niistä tiedottamiseen sekä edunvalvontaan. Muina yhteisinä vaikuttamiskohteina ovat esimerkiksi kuntien päätöksenteko ja strategiat. Barometrissa nähdään välttämättömänä se, että järjestöt kehittäisivät yhteistä alueellista ja paikallisen vaikuttamistoiminnan strategiaa, jonka pohjalta suunniteltaisiin olemassa olevien voimavarojen yhteistä hyödyntämistä. (Järjestöbarometri 2010, 190-192.)

Näiden tulosten pohjalta on vaikea tarkemmin arvioida yhteisen strategiatyön asemaa sosiaali- ja terveysalan järjestöjen vaikuttamistoiminnassa. Barometrissa on viitteitä siitä, että yhteiset strategiset tavoitteet voitaisiin kokea vaikuttamistoiminnan kannalta mielekkäiksi pääosin vain valtakunnallisesti ja aluetasolla toimivissa järjestöissä ja se, missä määrin yhteisellä strategialla koettaisiin voivan vaikuttaa edellä mainittuihin sisältöihin, jää edelleen arvailujen varaan. Kovinkaan konvergenteilta barometrin tulokset eivät näiltä osin vaikuta. Pidän hieman yllättävänä sitäkin, ettei yhteinen vaikuttamistoiminta kuntien päättäjiin ja virkamiehiin nouse aivan keskeisimpien vaikuttamiskohteiden joukkoon.

Vuoden 2009 aikana tehty Jyväskylän kaupungin selvitystyö yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa (2010) oli tämän kehittämisprojektin valossa yleiskuvaltaan varsin positiivinen. Kolmas sektori kuvattiin siinä laaja-alaisesti kuntalaisten hyvinvoinnin edistäjänä, itsenäisenä hyvinvointipoliittisena toimijana, jonka merkitys kuitenkin näyttäytyy myös osana paikallista hyvinvointipoliittikkaa. (Jyväskylän kaupunki 2010, 6.) Raportissa tuotiin esille seikkaperäisesti kaupungin eri yhteismuodot järjestöjen kanssa sekä kaupungin myöntämät avustukset ja harjoitettu tilapolitiikka.

Avustuspolitiikan osalta raportissa esitettiin avustusten painottumista ns. yleisavustusten suuntaan sekä avustustason nostamista 100 000 eurolla vuodessa, josta 30 000 euroa kohdentuisi sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuksiin. Työryhmä esitti myös, että kaupungin nykyistä avustushakujärjestelmää kehitettäisiin niin, että myös sosiaali- ja terveysjärjestöt voisivat hakea toiminta-avustuksia keskitetysti. (Emt., 12.)

Jyväskylän kaupungin ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyön kehittämiseksi työryhmän raportissa esitettiin tasavertaisuuden pohjalle rakentuvien ja jo olemassa olevien verkosto- ja kumppanuussopimusten ja käytäntöjen kehittämistä. Ylipäätään työryhmä piti tärkeänä, että kaupunki on aktiivisena toimijana mukana kolmannen sektorin yhteistyörakenteissa ja -verkostoissa. Myös vapaaehtois- ja vertaistoiminnan kehittämisessä kaupungin ja kolmannen sektorin välinen kehittämis-yhteistyö nähtiin erittäin tärkeänä. (Emt., 12-14.)

Työryhmän raporttiin sisältyi myös rakenteellinen kehittämissuositus: kaupungin eri palvelu- ja toimialojen edustajista koostuvan Yhdistys- ja kansalaistoiminnan ryhmän perustaminen kaupungin

sisäiseksi yhteistyörakenteeksi. Uuden ryhmän on tarkoitus kokoontua tarpeen mukaan, vähintään kaksi kertaa vuodessa ja sen tehtävänä on kehittää kaupungin ja kolmannen sektorin toimijoiden välistä yhteistyötä ja kansalaistoimintaa sekä käsitellä järjestöjen ja kaupungin yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä. Ryhmän toimintaa on myös vuosittaisen ja vuorovaikutteisen yhteistyöfoorumin järjestäminen järjestöjen kanssa. Ryhmän toiminta linkittyy yleisesti kaupungissa meneillään olevaan organisaatiouudistukseen. (Emt., 14-15.)

Kokonaisuudessaan Jyväskylän kaupungin selvitystyötä voi pitää selkeyttävänä ja linjaavana tuotoksena. Kuten aiemmin jo tuli esille, sen perusvirettä voi pitää kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmasta positiivisena. Yhdistys- ja kansalaistoiminnan ryhmän ja yhteistyöfoorumin perustaminen on konkreettinen avaus ja mahdollisuus kaupungin ja kolmannen sektorin välisten suhteiden kehittämiseen.

KUNTIEN JA SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN TULOKULMIA HYVINVOINTIPOLITIIKKAAN

Sakari Möttönen ja Jorma Niemelä (2005) ovat kirjassaan *Kunta ja kolmas sektori* tarkastelleet laaja-alaisesti julkisen ja kolmannen sektorin omia ja niille ominaisia tehtäväalueita, mutta piirtäneet kuvan myös niille yhteisestä toiminta-alueesta ja sen erilaisista muodoista. Aiheeni kannalta kyseisessä kirjassa tarkasteltu kuntien strategisen suunnittelun ja verkostotyön jäsenyykset ovat keskeisiä. Kirjoittajien perusjäsenyys lähtee strategioiden jaosta kahteen perustyyppiin: rationaalisiin strategioihin ja prosessuaalisiin strategioihin. Möttönen ja Niemelän mukaan nimenomaan jälkimmäinen strategiatyyppi soveltuu monimutkaistuvan toimintaympäristön ja ”ilkeiden ongelmien” (esimerkiksi rajoiltaan ja ratkaisuiltaan monimutkaiset sosiaaliset ongelmat, syrjäytyminen, köyhyys) ratkaisuihin. Prosessuaalisissa strategioissa keskeistä on, että strategiatyötä tehdään monien paikallisten toimijoiden yhteistyöllä, sen lähtökohdaksi hyväksytään toimijoiden erilaiset tavoitteet, kukin toimija johtaa strategiansa omasta toimintaympäristöstään, strategian laadinta ja sen toteutus ovat samanaikaisia ja toisiaan tukevia vaiheita, ja strategian pyrkimyksenä on hyödyntää toimintaympäristön voimavaroja. Rationaaliset strategiat ovat kirjoittajien mukaan enemmän kirjoitettua strategiaa, prosessuaalinen strategia puolestaan puhuttua, käytännön toiminnan tason strategiaa, minkä tavoitteena on organisaation strategisen kapasiteetin nostaminen. Uudenlainen monitoimijuutta ja verkostoyhteistyötä korostava ajattelu nojaa Möttönen ja Niemelän mukaan nimenomaan prosessuaaliseen strategiatyyppiin. Sen tavoitteena on saada aikaan eri toimijoiden tasa-arvoisuuteen pohjautuvia prosesseja, joissa keskinäisen vuorovaikutuksen turvin rakennetaan luottamukseen perustuvia suhteita ja kyetään yhdessä vastaamaan monimutkaistuvan toimintaympäristön haasteisiin. Möttönen ja Niemelä peräänkuuluttavat tässä mielessä aidon verkostoajattelun ja verkostostrategian tarvetta. (Möttönen & Niemelä 2005, 93-101.)

Möttönen ja Niemelä pohtivat kirjassaan ytimekkäästi sitä, miten järjestöt asemoituvat tähän kuntasektorilla esiinnoitettuihin verkostotoimijuuden haasteeseen. Möttönen ja Niemelä jäsentävät järjestöjen tehtävät kolmeen osaan. Järjestöjen kansalaisyhteiskuntatehtävänä on heidän mukaansa omien jäsenten etujen ajaminen ja aktiviteettien järjestäminen. Toisena tehtävänä on erilaisten palvelujen tuottamistehtävä. Näissä molemmissa tehtäväkokonaisuuksissa tarvitaan kirjoittajien mielestä kuntien ja järjestöjen yhteistyötä. Kolmanneksi tehtäväalueeksi muodostuu toimiminen sellaisissa toimintaverkostoissa, jotka ovat keskeisessä asemassa paikallisessa hyvinvointipolitiikassa. Tämä kolmas – hyvinvointipoliittinen – tehtäväalue on

Möttösen ja Niemelän mielestä ydinalue kun kyseessä on kuntien ja järjestöjen välinen yhteistyö ja sen kehittäminen. (Möttönen & Niemelä 2005, 103-104.)

Sakari Möttösen (2009) artikkeli Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia? esittää on aiheeni kannalta hyvin keskeinen ja tematiikkaa oivallisesti jäsentävä. Möttönen (2009, 64-66) on jaotellut kolme sopimuksellisesti ja ohjauksellisesti erilaista lähestymistapaa kunnan ja järjestöjen väliseen suhteeseen. Hierakinen suhde tarkoittaa byrokraattista ja epäsymmetristä ohjaussuhdetta, jossa järjestö on alisteisessa asemassa suhteessa kuntaan. Tällaisessa suhteessa kunta määrittää suhteensa järjestöön/järjestöihin omien periaatepäätöstensä, sääntöjensä ja määräystensä kautta – lyhyesti sanottuna kyse on byrokraattisesta ohjausmuodosta. Järjestöille osoitetaan tällöin paikka kunnan hyvinvointipoliitikassa. Kunnan ja järjestöjen välinen vuorovaikutus pohjautuu kunnan määrittelemiin sääntöihin, ohjeisiin ja toimintatapoihin. Hierarkisessa ohjausmuodossa korostuukin Möttösen mukaan kunnan sisäinen poliittis-hallinnollinen prosessi, missä järjestöjen asiantuntemusta hyödynnetään virallisten tilaisuuksien ja määräaikoihin sidottujen esityksenteko-oikeuksien kautta. Vuorovaikutus keskittyy asioiden valmisteluvaiheeseen.

Markkinaohjauksessa kunta pitää järjestöjä pääasiassa erilaisten palveluiden tuottajina ja tässä roolissa järjestöt rinnastetaan julkisen sektorin näkökulmasta yksityisiin palvelun tuottajiin. Markkinasuhteissa järjestöiltä edellytetään osaamisen ja palvelujen tuotteistamista, joka Möttösen mukaan puolestaan kaventaa järjestöjen hyvinvointipoliittista toiminta-aluetta. Markkinaperusteiseen toiminnan ohjaukseen sisältyy Möttösen mukaan myös kaksijakoisuus: yhtäältä se merkitsee byrokraattisen ohjauksen siirtämistä markkinoiden ohjattavaksi, toisaalta kunnan ostopalvelutoimintaa määrittää itsessään hyvinkin raskas byrokraattinen hankintalainsäädäntö. Byrokraattisuus on vain näissä erilaista – julkishallinnollisen byrokratian tarkoituksena on turvata kansalaisten oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu, markkinaperusteisessa toiminnassa byrokratian tehtävä on taata palvelujen tuottajien tasapuolinen kohtelu.

Möttösen mukaan kolmas, kunnan ja järjestöjen välisiä verkostosuhteita korostava näkemys, korostaa toimijoiden tasavertaisuutta, pitkäaikaisuutta, samankaltaista arvopohjaa ja eettistä perustaa. Se edellyttää syntyäkseen molemminpuolista luottamusta. Verkosto-ohjaus vaatii Möttösen mukaan sitä, että kunnassa tunnustetaan järjestöjen laaja-alaiset tehtävät – ei vain edunvalvontatehtävää tai palvelujen tuottamista, vaan laajasti myös niissä tapahtuvan vapaaehto- ja vertaistukitoiminnan sekä järjestöjen asiantuntijuuden hyvinvointipoliittinen merkitys. Verkosto-ohjauksen tavoitteena on Möttösen mukaan tukea järjestöjä laajassa tehtäväkentässään ja vahvistaa niiden hyvinvointipoliittista toimijuutta.

Vaikka verkostosuhteen muodostumista edesauttaa se, että kyse on kahden voittoa tavoittelemattoman sektorin suhteesta, on yhteistyön tai yhteisten intressien saavuttaminen Möttösen mukaan viimekädessä riippuvaista kuitenkin tavoitteiden ja etujen samansuuntaisuudesta. Kärjistäen voi sanoa, että mitä laajemmalle hyvinvointipoliittiselle kohdejoukolle järjestöjen tavoitteet suuntautuvat, sitä helpompaa on löytää yhteinen sävel.

Möttösen mukaan kunnan ja järjestöjen suhteissa ilmenee käytännössä kaikkia edellä mainittuja ohjausmuotoja: esimerkiksi järjestöjen avustukset nojautuvat byrokraattishallinnollisiin periaatteisiin, ostopalveluiden hankinta yleensä markkinaperusteisiin sopimuskäytäntöihin ja muussa yhteistyössä ja yhteisissä kehittämishankkeissa verkostomaisiin yhteistyömuotoihin. Ne menevät Möttösen mukaan myös lomittain, mikä johtuu järjestöjen tehtäväkokonaisuuksien

laajuudesta. Kyse onkin Möttösen mukaan ennen kaikkea siitä, minkälaisia ohjausmuotojen kombinaatioita käytetään, ts. millainen ohjausmuotojen repertoaari kunnalla on käytössään ja millainen on niiden käyttämisen kulttuuri. (Möttönen 2009, 66.)

Kuntien ja järjestöjen välisen suhteen kehityksessä on Möttösen mukaan ollut nähtävissä kaksi kehityssuuntaa. Ensimmäinen on järjestöjen palvelutuotantotehtävien kasvu, toinen järjestöjen ja kuntien välisen yhteistyön tiivistyminen. Ensimmäinen kehityssuunta on Möttösen mukaan vienyt järjestösektoria markkinasektorin suuntaan ja vahvistanut samalla markkinaohjauksen roolia kuntien ja järjestöjen suhteissa. Järjestötoiminnan erityispiirteet ovat kuitenkin näkyneet markkinoistumiseenkin liittyvissä yhteistyösuhteissa siten, että osassa tällaisesta toiminnasta on käytännössä ollut kyse muusta kuin puhtaasta markkinatoiminnasta ja järjestöjen tuottamiin palveluihin on voinut sisältyä markkinasopimuksille vaikeasti toimivia asiantuntija- tai kehittämistehtäviä, tai vastaavasti kunnat ja järjestöt ovat perustaneet yhteisiä palvelutuotanto-organisaatioita (esimerkiksi säätiöitä), joita ohjataan muunlaisilla kuin markkinaohjauksen menetelmillä ja joissa ilmenee palveluiden tuottamisen lisäksi yhteinen kehittämistyö ja paikallisen hallintatavan toteutuminen. Möttönen painottaakin, että kunta vaikuttaa omalla ohjauspolitiikallaan hyvin vahvasti myös järjestötoiminnan kehitykseen: painottamalla markkinaohjausta edistetään kolmannen sektorin ja markkinasektorin lähentymistä, varsinkin jos kunta palvelujen hankinnassaan ja sopimuspolitiikassaan ei pidä tärkeänä huomioida myös verkostomaisia ohjausmuotoja ja sitä, että palveluntuotantosektorilla on myös sellaisia toimijoita, joiden toiminnassa painottuvat muutkin kuin taloudellinen voitontavoittelu. (Möttönen 2009, 66.)

Kuntien ja järjestöjen yhteistyön tiivistyminen ja siihen liittyen myös verkostomaisen toiminnan lisääntyminen on ollut Möttösen mukaan toinen havaittu kehityssuunta. Möttösen mielestä tämä kehityssuunta merkitsee ”verkostokuntamaistumista” ja hallinnan (governance) korostumista hallinnon (government) sijaan. ”Verkostokunnassa” painotetaan Möttösen mukaan aktiivista yhteistyötä ja verkostomaisia suhteita ulkopuolisten toimijoiden kanssa, ja hallinnassa on kyse keskusjohtoisen systeemin sijasta riippuvaisuuksista johdetusta, vuorovaikutteisesta ja monikeskuisesta hallintajärjestelmästä – järjestelmästä, jossa sosiaalinen, poliittinen ja taloudellinen käyvät jatkuvaa vuoropuhelua ja vuorovaikutussuhteet julkisen, yksityisen ja vapaaehtoisuussektorin välillä ovat liudentuneita. Yhteinen nimittäjä löytyy tavoitteiden tasolla. Verkostosuhteisiin perustuvassa hallintatavassa kunta toimii voimavarojen kokoajana ja se toteuttaa paikallista hyvinvointipolitiikkaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Yksisuuntaisista vaikutusketjuista – olkoon ne järjestöjen esittämät vaateet kunnalle tai toisinpäin – tulisi siirtyä molempien intressejä palvelemaan vuorovaikutteiseen, monisuuntaiseen yhteistyöhön ja vaikuttamiseen (Möttönen 2009, 67-68; Möttönen & Niemelä 2005, 86-91 ja 155-179.)

Möttösen mukaan voidaankin jopa sanoa, että kolmannen sektorin asema suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa ratkaistaan paikallisella tasolla. Markkinakuntakäsityksen voimistuminen merkitsee Möttösen mukaan kolmannen sektorin merkityksen itsenäisenä hyvinvointipoliittisena toimijana pienentymistä ja järjestöjen kiinnittämistä hyvinvointivaltion purkuun, verkostokuntakehitys puolestaan vahvistaisi sitä – verkostokuntakehityksessä julkinen ja kolmas sektori liittoutuvat puolustamaan hyvinvointivaltiolle kuuluvaa hyvinvointivastuuta. Möttösen näkemys on tässä suhteessa selvä. Hänen mukaansa nimenomaan verkosto-ohjauksen soveltaminen julkisen sektorin ja kolmannen sektorin suhteissa voi kehittää suomalaista hyvinvointijärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristön muutoksiin ja palvelemaan kansalaisia. Möttösen artikkelinsa pohjalta esittämät päätelmät ovat tässä suhteessa keskeisiä. Möttösen mukaan eri kehityssuuntien ristiaallokossa olisi tärkeää saada tutkittua tietoa esimerkiksi ostopalvelusopimusten verkostosopimisen piirteistä, selvittää tutkimuksen keinoin sitä, miten eri

tavoilla järjestöt pääsisivät vaikuttamaan palveluiden kehittämiseen siten, että järjestöt otettaisiin sellaisina hyvinvointipoliittisina toimijoina mukaan, joka hyödyttäisi samalla myös järjestötoimijoita. Möttösen mielestä juuri nyt olisikin tärkeää kehittää uusia sopimusmuotoja sellaisille palveluntuotannon aloille, joissa kilpailu ei toimi tai jotka koskevat sellaisia marginaaliryhmiä, joissa toimijoiden yhteinen eettinen perusta on erityisen tärkeää. Toinen kehittämismahdollisuus sijoittuu kuntien ja järjestöjen yhteisten kehityshankkeiden kehittämiseen. Kolmanneksi Möttönen näkee tarpeelliseksi tehdä empiiristä tutkimusta kuntien ja järjestöjen suhteista, joissa huomioitaisiin myös yhteistyön sisällölliset kysymykset. Kaiken kaikkiaan vallalla on Möttösen mielestä keskenään niin monensuuntaisia kehitystrendejä, että Möttösen mukaan on aiheellista myös kysyä, onko julkisessa hallinnossa myös kykenemättömyyttä liittoutua kolmannen sektorin kanssa hyvinvointivaltion puolustamisessa. (Möttönen 2009, 68-69.)

Möttösen kiintoisan artikkelin pohjalta on syytä kysyä, millaista ohjausmuotoa tai suhdetta tässä kehittämissuhteissa tarkastelemassani tapauksessa noudatetaan – mitkä voisivat olla sosiaali- ja terveysjärjestöjen tulokulmia siihen hyvinvointipolitiikkaan?

Möttösen ja Niemelän kirja (2005) sekä Möttösen artikkeli (2009) ovat antoisia ja antavat paljon eväitä miettiä ja tarkastella sitä, millainen vaikutus järjestöillä voisi parhaimmillaan olla kunnan prosessuaalisessa strategiatyössä ja kuntalaisdemokratian edistäjänä sekä millaisia eri muotoja kuntien ja järjestöjen välisessä yhteistyössä tällä hetkellä on. Varsinkin Möttösen artikkeli nostaa esille myös keskeisiä kehittämistarpeita kunnan ja järjestöjen välisen suhteen edelleen kehittämiseen. Aiheeni kannalta on kuitenkin ongelmallista, ettei niissä kummassakaan – tosin ymmärrettävässä rajauksen mielessä – tarkastella sitä, millä tavoin järjestöjen mahdolliset yhteiset strategiat voisivat edesauttaa kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Sen sijaan sekä Möttösen ja Niemelän kirjan että Möttösen artikkelin viesti siitä, että kunta voi omalla toiminnallaan rakentaa tai olla rakentamatta luottamuksellisia ja verkostomaisesti toimivia suhteita järjestöjen välille, on hyvin selvää. Kysymys palautuu siis kysymykseksi alussa mainittuun tehtävänantoon: voivatko Jyväskylässä toimivat sosiaali- ja terveysalan järjestöt omalla strategisella työllä, yhteisellä strategialla, kehittää suhdettaan Jyväskylän kaupunkiin? Millainen voisi olla sen hyvinvointipoliittisen tehtäväalueen strategia, joka olisi mahdollista muodostaa? Esimerkiksi puhtaasti edunvalvontajärjestöinä toimivien järjestöjen (esimerkiksi potilasjärjestöt) kytkennät yleiselle hyvinvointipoliittiselle tehtäväalueelle voivat olla hankalasti löydettävissä, mutta samalla niiden jäsenten kokemukset palvelujärjestelmistä voivat olla hyvin arvokkaita palveluiden tuottajille/vastuutaholle.

Strategisesti kysymys asettuikin mielestäni siten, että niin puhtaasti edunvalvonnallisilla keskittyvillä järjestöillä/yhdistyksillä, palvelutuotantoon keskittyvillä järjestöillä/yhdistyksillä, asiantuntijuuskeskeisillä sosiaali- ja terveysjärjestöillä, toiminnallisuutta painottavilla järjestöillä/yhdistyksillä kuin hyvinvointipolitiikan vaikuttamistoimintaan keskittyvillä sosiaali- ja terveysalan järjestöillä/yhdistyksillä on ensinnäkin keskenään hyvinkin erilaisia tulokulmia hyvinvointipolitiikkaan (olettaen, että hyvinvointipolitiikka olisi yhteisen strategian keskiössä) ja samalla niillä kaikilla on erilaisia intressejä, kiinnostuksia ja mahdollisuuksia olla kehittämässä tältä osin sosiaali- ja terveysalan järjestöjen ja kunnan välistä yhteistyötä (esimerkiksi potilasjärjestöillä palveluiden kehittämistä kokemustiedon pohjalta, palveluntuottajajärjestöillä sopimusikäntöjen kehittämistä, palveluiden laatukriteerien luominen tai järjestöjen ja kunnan yhteisen hanketoiminnan kehittäminen, toiminnallisilla järjestöillä kuntien avustus- ja tilapolitiikkaa, vaikuttajajärjestöillä järjestötoiminnan rahoittajien ja verottajan linjauksia, valtion ja kuntien hyvinvointipoliittisia linjauksia, palveluiden yleistä riittävyttä ja kattavuutta). Strategian muodostamisen kannalta keskeistä onkin, löytyykö näistä eri tulokulmista riittävästi yhteistä

kosketuspintaa yhteiseksi strategiaksi vai olisiko syytä rakentaa strategiaa eri tulokulmat ja niiden erityisyydet ja kehittämistarpeet huomioiden? Edellä esitetty typologisointi eri tyyppisistä sosiaali- ja terveysjärjestöistä on tietenkin karrikoitu jäsenyys – käytännössä sama sosiaali- ja terveysjärjestö voi olla samanaikaisesti sekä asiantuntijuuskeskeinen että erilaisia palveluita hyvinkin aktiivisesti tuottava järjestö, ja lisäksi myös aktiivista edunvalvontaa harjoittava järjestö.

Samalla on syytä todeta, että eri puolilla Suomea (Pohjois-Karjalassa, Satakunnassa jne.; ks. Hellevaara 2010) sosiaali- ja terveysjärjestöjen kentällä tehdyt yhteiset strategiset ohjelmat tai esitykset kiinnittyvät selvästi hyvinvointipolitiikkaan – hyvinvointipolitiikka on miltei itsestään selvytensä nähty niissä sinä yhteisenä politiikan alueena, mikä yhdistää sekä erilaisia sosiaali- ja terveysjärjestöjä että kuntia. Sama kiinne kohta tai yhteinen alue esitetään myös kuntien tekemissä kansalaistoiminnan strategioissa, mukaan lukien Jyväskylän kaupungin tekemä selvitysraportti. Se on yhteinen intressialue.

Kiteytettynä esitän, että kun puhutaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteisestä strategiasta ja sen muodostamisesta, sen kohteesta, niiden tulokulmat ja intressit voivat poiketa hyvinkin paljon toisistaan ja lisäksi niiden tulokulmat hyvinvointipolitiikkaan voivat poiketa hyvinkin paljon toisistaan.

KENEN/KEIDEN NÄKÖKULMASTA ON KYSE? – SOSIOLOGINEN PUHEENVUORO

Haluaisin esittää tämän otsikon alla sosiaali- ja terveysalan järjestöjen yhteistä strategiaa hieman problematisoivia näkökulmia, nimitän niitä seuraavaksi reunaehdoiksi. Lähtökohtani problematisointiin lähtee sosiologisesta näkökulmasta erilaisten organisaatioiden autonomiaan ja intresseihin. Sosiologisesti ottaen erilaisilla organisaatioilla on selkeästi omat intressinsä, jotka muotoilevat ja määrittävät niiden tehtäviä ja identiteettiä ja niin muodoin myös autonomiaansa. Ne muodostavat tässä mielessä itsenäisiä, toiminnassaan jopa itseriittoisia järjestelmiä, jotka tietenkin toimivat tietyissä toimintaympäristöissä. Ajatuksena tästä näkökulmasta on, että ne voivat muodostaa keskenään erilaisia verkostoja – jopa strategiaa liittoutumia – mutta vain jos niistä on niille selkeästi ja riittävä etua. Tässä mielessä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen yhteinen strategia on yksittäisille järjestöille hyödyllinen – tai sosiologisemmin sanottuna niillä on siihen intressiä – vain jos ne katsovat, että siitä on niille hyötyä, että se palvelee myös niiden etuja ja intressejä. Yhteinen strategia on tässä mielessä varsin homogenisoiva lähtökohta. Lähtökohtaisesti ei voikaan olettaa, että yhteinen strategia olisi kaikkia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä samalla tavalla yhdistävä tekijä edes hyvinvointipolitiikan näkökulmasta. Tämä on ensimmäinen reunaehto, ja siitä seuraa hieman jo edellisessä luvussa esittämäni kysymykset siitä, millainen voisi olla erityyppisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen tulokulma hyvinvointipolitiikkaan. Kiteytetysti tässä reunaehdossa on kyse kunkin järjestön edun/etujen (intressien) ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteisellä strategialla saavutettavan mahdollisen yhteisen hyvän välisestä suhteesta. Kyse on myös siitä, miten yhteinen hyvä muodostuu. Sosiologisesti asia voidaan nimittäin ajatella niin, että yhteinen hyvä muodostuisikin siitä, että kukin järjestöorganisaatio toimii ja toteuttaa tehtäviään nimenomaan omien, autonomisesti syntyneiden intressiensä ja toimintatehtäviensä perusteella – siis siitä, että kukin ylläpitää oman erityisyytensä. Toinen asiaa problematisoiva reunaehto on, että sosiologisesti katsottuna voisi perustellusti esittää, että niin nykyiset kaupunkien (ml. Jyväskylän kaupungin selvitysraportti suhteestaan kolmanteen sektoriin) kuin erilaiset maakunnalliset, järjestötoimijapohjalta lähteneet strategiatkin lähtevät siitä oletuksesta, että nimenomaan hyvinvointipolitiikka on kuntien ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteinen intressialue. Tämä on

varsin ymmärrettävää, koska yhteistä kosketuspintaahan on lähdetty kartoittamaan ja jäsentämään, mutta entä jos kuitenkin problematisoidaan asiaa esittämällä väite, että hyvinvointipolitiikan esittäminen yhteiseksi alueeksi/tavoitteeksi voisi sosiologisessa katsannosta käsin olla perinpohjaisesti kuntaorganisaation intressi ja että se yksinkertaistaa, homogenisoi erilaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskenään mahdollisesti hyvinkin erilaisia intressejä ja että se homogenisoi myös järjestöjä orgaaneina? Jälkimmäisellä viitataan siihen, että esimerkiksi paikallisyhdistystasolla, luottamushenkilö ja mahdollisesti jäsentasolla intressit voisivat olla kovinkin erilaisia – järjestön kuntayhteistyö tai yhteinen strategia ei välttämättä kata koko järjestökenttää tai yksittäistä järjestöä. Koetan kiteyttää väitteen vielä seuraavasti: yksittäisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kuntayhteistyöintressi tai niiden keskinäinen strategia ei välttämättä lähde järjestötoiminnan demokraattisesta ytimestä. Hahmotan asiaa vielä siten, että jos esimerkiksi Jyväskylän kaupungin tekemän selvityksen (tai Sakari Möttösen jäsenysten) perusteella asia voidaan kuvata siten, että on tarvetta siirtyä tarvelähtöisyydestä tavoitelähtöisyyteen, sosiologisempi muotoilu asialle olisi se, että on tarvetta siirtyä tarvelähtöisyydestä intressilähtöisyyteen.

Toinen, edellisen pohjalta nouseva, sosiologinen reunaehto on kysymys siitä, millä logiikalla sosiaali- ja terveysalan järjestöt tekevät kuntayhteistyötä ja muodostaisivat yhteistä strategiaa – ts. mihin ne pyrkivät, mitä ne vaihtavat? Tämä vaatisi niiden toimintalogiikan sisällöllistä tarkastelua, tutkimista ja avaamista. Tässä raportissa esitän karrikoiden ja hypoteettisesti, että sosiaali- ja terveysalan järjestöt voidaan nähdä muodostuvan viidestä erilaisesta järjestötyypistä. Ne ovat: 1) puhtaat edunvalvonnalliset järjestöt (esim. potilasjärjestöt), 2) asiantuntijajärjestöt (ammattimaisesti toimivat järjestöt esimerkiksi lastensuojelualalla), 3) palvelutuotantoon keskittyneet järjestöt (esim. säätiöt), 4) toimintaan keskittyneet järjestöt (esim. vertaistukijärjestöt) ja 5) vaikuttajajärjestöt (esim. STKL). Käytännön tasolla monet järjestöt voivat toki toteuttaa useampiakin tehtäviä, edunvalvontaa, palvelutuotanto jne., mutta tämä voisi olla eräs typologisointi. Entä toimintalogiikka? Jäsentäisin sen aiheen suhteen, että niitä voivat olla intressi vaikuttaa (sosiaali- ja terveyspoliittisten päätösten, linjausten, käytäntöjen jne. vaikuttaminen ja valvonta), edunvalvonta (jäsenistön intressien edunvalvonta), palvelutuotanto (järjestön jäsenille/laajemmin) ja toiminnan kehittäminen (jäsenistön virkistys, sosiaalinen toiminta, osallisuus jne.). Tässä suhteessa esimerkiksi vaikuttajajärjestölle (valtakunnallisia) vaikuttamisen intressi on vahva, mutta samoin myös puhtaalle edunvalvontajärjestölle, mutta niiden vaikuttamisen intressi suhteessa kuntasektoriin voi rakentua hyvin eri tavalla. Puhtaalle edunvalvontajärjestölle intressi kuntayhteistyöhön voi olla pieni. Sama erilaisuus pätee esimerkiksi yhteisen strategian tarpeeseen – vaikuttajajärjestölle se on suuri, mutta ei välttämättä toimintaan keskittyneelle järjestölle. Yhtä lailla palvelutuotantoon keskittyneelle järjestölle intressi kuntayhteistyöhön voi kytkeytyä intressipohjaisesti vain siihen, että he saavat jatkuvuutta kunnalle myymäänsä palvelutuotantoon saadakseen toiminnalleen rahaa.

Esitän tämän pohjalta seuraavan typologisoivan taulukon:

Taulukko 1: Eri intressinäkökulmat kuntayhteistyöhön

	Puhtaat edunvalvonnalliset	Asiant.	Toiminnalliset	Palveluntuottajat	Vaikuttajat
Vaikuttamisen intressi	+	+	-	-	+
Edunvalvonnan intressi	+	+	- (?)	- (?)	- (?)
Kuntayhteistyön intressi	-	+ (?)	-	+	+
Korporatistimin aste	-	-	-	-	+
Jäsenistön etujen tärkeys suhteessa yleiseen hyvään	+	-	+	+	-

LOPPUPÄÄTELMÄT

On aika vetää johtopäätöksiä. Haastatteluaineisto ei johtopäätösten muodostamisen kannalta muodostunut kovinkaan rikkaaksi. Sain niiden perusteella kattavan käsityksen useista Jyväskylän alueella toimivista sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toiminnasta, toimijoista ja ajatuksista, niiden toteuttamista kuntayhteistyöstä, suhteestaan kuntaan ja ajatuksia yhteisen strategian tarpeellisuudesta. Samoin sain niiden perusteella varsin kattavan käsityksen myös kaupungin eri hallintokunnista vastaavien virkamiesten käsityksistä liittyen kolmanteen sektoriin, sen merkitykseen sekä yhteistyön kehittämisen käsityksiin. Kuitenkin itse tehtävänannon, alkuperäisten tavoitteiden kannalta haastatteluaineisto muodostui riittämättömäksi. Selkeä johtopäätös yleisellä tasolla kuitenkin niiden perusteella oli, että tarvetta Jyväskylässä toimiville sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteiselle strategialle selvästi oli. Suurin osa järjestöhaastatelluista oli tätä mieltä. Tahtotila on siis olemassa, mutta samalla yhteiseltä strategialta toivottiin yhteisesti konkreettisuutta, käytännön tason toimenpiteitä ohjaavaa kehittämistä ja ajattelua. Samalla eräs keskeinen – ja tämän raportin kulkua ohjaavaksi havainnoksi – päätelmä haastatteluista oli, että haastateltujen puheesta välittyi vahvasti oman organisaation näkökulma, intressit. Siirtyminen yhteiselle alueelle merkitsi siirtymistä abstraktiin, toiselle alueelle. Siksikin seuraavat päätelmät perustuvat haastatteluja vahvemmin omiin projektin aikaisiin ja sen jälkeisiin havaintoihin ja päätelmiin.

A: Jyväskylässä toimivien sote-järjestöjen on hyvä tarttua kaupungin selvityksessään esittämiin yhteistyön kehittämisen ja yhteisen pohdinnan keinoihin, ja luoda niiden pohjalta toimivia, uusia kanavia vaikuttamis- ja kehittämistyölleen. Uudet foorumit/kanavat eivät kuitenkaan saisi millään tavalla korvata järjestöjen omia toimintakeinoja tai vaikuttamiskanavia. Esimerkiksi kahdenkeskiset ja verkostomaiset suhteet ovat edelleenkin ensiarvoisen tärkeitä.

B: Voitaisiin pohtia, voisiko Jyväskylässä toimivien sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistä strategiaa ja sen rakentumista lähteä muodostamaan siten, että kyseessä olisi nimenomaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteisten intressien edunvalvonnallinen strategia – tai jos ei strategia, niin työkalumainen asiakirja, kuten Kuuma-kunnan alueella on tehty (ks. liite 1). Näkökulma olisi silloin erilainen kuin vastaavissa jo tehdyissä yhteisissä strategioissa. Eräs lopputulema voisi jatkossa olla myös se, että Jyväskylän kaupunki tekisi oman sosiaali- ja terveysalan järjestöjä koskevan strategian.

C: On selkeää tarvetta kehittää Jyväskylän kaupungin ja sote-järjestöjen yhteistyön käytäntöjä: paremmin vastaamaan myös järjestöjen näkemyksiä: sopimuskäytäntöjä, järjestöjen tuottaman palvelutuotannon kehittämistä, yhteistoimintahankkeiden kehittämistä jne. mahdollisimman konkreettisella tavalla.

LÄHTEET

Hellevaara, Jaana 2010. Alueelliset vapaaehtoistoiminta ja järjestöstrategiat. Viitattu 23.2.2011.
http://www.kansalaisareena.fi/Alueelliset_vapaaehtoistoiminta_ja_jarjestostrategiat_Jaana_Hellevaara.pdf

Jyväskylän kaupunki 2010. Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa viranhaltijatyöryhmä. Loppuraportti 31.12.2010.

Järjestöbarometri 2009. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Juha Peltosalmi, Marja Vuorinen ja Riitta Särkelä. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto ry. Helsinki 2009.

Järjestöbarometri 2010. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Juha Peltosalmi, Marja Vuorinen ja Riitta Särkelä. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto ry. Helsinki 2010.

Möttönen, Sakari 2009. Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia? Yhteiskuntapolitiikka 74 (2009): 1, 60-71.

Möttönen, Sakari & Jorma Niemelä 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. PS-kustannus, Jyväskylä.

Roininen, Maija 2009. Tähtäimessä järjestöstrategia? Alkukartoitus Uuden Jyväskylän alueen sosiaali- ja terveysalan järjestöissä. Viitattu 3.1.2011.
http://publications.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/5136/Roininen_Maija.pdf?sequence=1

Sosiaalibarometri 2010. Ajankohtainen arvio palveluista, palvelujärjestelmän muutoksesta ja kansalaisten hyvinvoinnista. Anne Eronen, Pia Londén, Anne Perälähti, Aki Siltaniemi, Riitta Särkelä. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto ry. Helsinki 2010.

LIITE 1: Työkalut KUUMA-kuntien ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen kumppanuudelle 2015.

Työkalut-asiakirja on laadittu monella eri tasolla. Mukana ovat olleet siitä vastannut työryhmä, taustalla on ollut kuntien ja yhdistysten edustajille lähetettyjä kyselyitä sekä työskentelykierrros. Asiakirjan tarkoituksena on ollut järjestöstrategian luominen KUUMA-kuntien ja alueen sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyölle. Strategia-sana on korvattu työn varrella työkalut kumppanuudelle – ilmaisulla, jolla korostetaan yhteistyön käytännönläheistä puolta. Lopullisena tavoitteena on ollut nivoa yhteen yhdistysten asiantuntemus osaksi kuntien toimintaa ja kehittämistyötä.

Työkalujen taustalla on se, että kuntia ja sosiaali- ja terveysjärjestöjä yhdistää sama tavoite: vahvistaa kuntalaisten hyvinvointia. Työkalut pyrkii selkiyttämään, millaisissa asioissa ja miten KUUMA-alueen kunnat ja järjestöt voivat pyrkiä tähän tavoitteeseen.

Työkalut-asiakirjan rakenne etenee seuraavasti: KUUMA-seudun tahtotilan määrittely vuonna 2015, hyvinvoinnin määrittely, toimintaympäristön kuvaus (alueen ominaispiirteet), alueella toimivien sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan ja haasteiden kuvaus, kuntien ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen olemassa olevan yhteistyön kuvaus, haasteet ja tavoitteet vuoteen 2015. Tavoitteita vuoteen 2015 on neljä: 1) yhdistysten toimintaedellytysten turvaaminen, 2) kuntien toiminnassa on otettu käyttöön järjestöjen ja kuntalaisten asiantuntemus, 3) yhteistyö perustuu voimavarojen jakamiselle ja tasaveroisuudelle ja 4) viestintä kuntien ja yhdistysten välillä on avointa ja sujuvaa. Tavoitteisiin liittyen asiakirjassa esitetään viisi varsin konkreettista toimenpidettä, jotka käsittävät niin avustustoiminnan kehittämistä, tiedottamisen kehittämistä, tilaratkaisujen kehittämistä, koulutuksen järjestämistä sekä vuorovaikutuksen ja osallisuuden vahvistamista. Asiakirjan lopussa on monia esimerkkejä KUUMA-kuntien ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöstä. Asiakirjassa käsitellään myös sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskinäistä yhteistyötä ja tavoitteita. Tavoitteita vuoteen 2015 on neljä: 1) Järjestöt tarjoavat kansalaisille monipuolisia osallistumismahdollisuuksia ja yhdessä tekemisen paikkoja, 2) kaikenikäisille ja eri kohderyhmille on saatavilla mielekästä yhdistystoimintaa, 3) yhdistykset toteuttavat uusia toimintamuotoja vahvojen osaajien avulla sekä 4) järjestöjen tunnettuus on lisääntynyt yhteistyön myötä. Näihinkin tavoitteisiin liittyy konkreettisia toimenpiteitä, jotka liittyvät mm. toiminnallisen yhteistyön toteuttamiseen, yhteiseen koulutukseen, edunvalvonnan suunnitelmallisuuden lisäämiseen, sektorirajoja ylittävään toimintaan sekä verkostoitumisen monipuolistamiseen. Asiakirjassa esitetään samalla kaavalla tavoitteita ja toimenpiteitä myös kuntien väliseen yhteistyöhön – kunnat – järjestöt – yhteistyön kehittämiseksi (esimerkiksi avustuskäytäntöjen ja myöntämisperusteiden yhdenmukaistamista). Työkaluihin liittyy myös suunnitelma toimeenpanosta ja seurannasta, joka vastuutetaan yhteistyöryhmälle.